

загальнолюдських проблем. У його етнічному світогляді оживає цілісне коло «історії роду», в творче полотно поезії проникають теми поетів-модерністів попередніх десятиліть. В поетичному театрі І. Малковича оживає світ мініатюр, в якому відображається ляльковий театр сучасності, і всесвіт стає маленьким листочком на долоньці дитини.

Творчість письменника високо оцінена – удостоєна Національної премії України імені Тараса Шевченка. З огляду на це, вважаємо, що дослідження його лірики як в теоретичному, так і в методичному аспектах мають великі перспективи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анісімова Н. П. Театралізована модель світу у поезії Івана Малковича з фольклорно-міфологічними мотивами / Н. П. Анісімова // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / [відп. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – Вип. XXIII. – Ч. II. – С. 36–47.
2. Історія української літератури ХХ століття. – У 2 кн. Кн. 2: Друга половина ХХ ст. / За ред. В. Дончика. – К.: Либідь, 1998. – 456 с.
3. Малкович І. Із янголом на плечі / Іван Малкович. – К.: Поет. агенція «Княжів», 1997. – 149 с.
4. Москалець К. Улюблені розкоші янголів / Рецензія збірки І. Малковича «Із янголом на плечі» / К. Москалець // Критика. – 2000. – № 6. – С. 18–21.
5. Літературознавчий словник-довідник / [ред. рада: Гром'як Р. Т., Ковалів Ю. І., Теремко В. І.] – 2-е вид., випр., доп. – К.: Академія, 1997. – 752 с.

Михайлишин І.

Науковий керівник – проф. Палихата Е. Я.

ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ ВОСЬМИКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РЕЧЕННЯ З ВІДОКРЕМЛЕНИМИ ЧЛЕНАМИ

Постановка проблеми. Згідно з Державним стандартом базової і повної середньої освіти «основна школа забезпечує базову загальну середню освіту, що разом із початковою є фундаментом загальноосвітньої підготовки, формує в учнів готовність до вибору і реалізації шляхів подальшого здобуття освіти» [2]. Навчальна дисципліна «Українська мова» посідає особливе місце серед шкільних предметів, який сприяє вивченню самої української мови і засвоєнню інших предметів. Тому постає потреба переорієнтування процесу опанування учнями знань про мову, формування мовних та мовленнєвих умінь і навичок, повноцінного засвоєння змістових ліній мовної освіти, визначених Державним стандартом. Саме ці лінії формують комунікативну компетентність особистості, сприяють розвитку національної самосвідомості, патріотичному, морально-етичному та естетичному вихованню учнів [4, с. 2]. У формуванні інтонаційної виразності мовлення та логічного мислення, мовного розвитку школярів, їх культури спілкування важливе місце посідає пунктуація. Аналіз письмових учнівських робіт засвідчує, що серед пунктуаційних помилок найбільше припадає на правила вживання розділових знаків у реченнях із відокремленими членами. Саме ця ситуація спричинила потребу приділення нашої уваги удосконаленню формування пунктуаційних умінь учнів восьмого класу під час вивчення речення з відокремленими членами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему формування пунктуаційних умінь в загальноосвітній школі досліджували М. В. Будько, Г. П. Величко, О. М. Гочарук, П. С. Дудик, Н. М. Ковальчук, Е. Я. Палихата, інші. Кожен із лінгводидактиків пропонує власну методику вивчення пунктуації та дидактичний матеріал, що допоможе опанувати цю тему в школі.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Незважаючи на вказані дослідження, проблема формування пунктуаційних умінь восьмикласників під час вивчення речення з відокремленими членами потребує поглибленого опрацювання, застосування цікавих завдань змагального і творчого характеру, актуалізації уваги школярів на функціональних можливостях видільних розділових знаків у реченнях виховного характеру.

Мета статті – запропонувати методику засвоєння знань і формування пунктуаційних умінь учнів восьмого класу під час вивчення речення з відокремленими членами.

Для досягнення поставленої мети потрібно: 1) подати вимоги чинної програми про відокремлені другорядні члени речення, з якими мають ознайомитися учні восьмого класу; 2) запропонувати правила вживання розділових знаків у реченнях з відокремленими членами; 3) подати завдання для вправ, спрямованих на формування пунктуаційних норм при відокремленні другорядних членів речення – додатків, означень, обставин.

Виклад основного матеріалу. Згідно з програмою з української мови учні восьмого класу повинні ознайомитися з відокремленими другорядними членами речення, а також із розділовими знаками при відокремлених членах речення. Учні вчать знаходити відокремлені члени речення,

правильно розставляти розділові знаки в них; знаходити і виправляти допущені пунктуаційні та граматичні помилки; правильно інтонувати речення з відокремленими членами речення [4, с. 78].

Перш за все, учням потрібно пояснити сутність поняття «відокремлення», його причини та умови. Після цього подати відомості про відокремлені члени речення, які виділяються інтонацією та паузою при вимові. Вони вносять у речення додаткові відтінки, повідомлення, доповнюють основну думку. Наприклад: *Я люблю українське село, повне шуму, повне дум* [5, с. 191]. Учні дізнаються, що відокремленими можуть бути повнозначні слова або їх поєднання. Основною причиною відокремлення членів речення є прагнення виділити їх і наявність елементів додаткового повідомлення. Учні пригадують відомості про дотримання засобів емоційної виразності у реченнях із відокремленими членами – інтонації, мелодики, пауз, ритму, логічного наголосу, про позицію відокремленого елемента в реченні, частиномовну належність синтаксично основного слова, пояснювального відокремленим членом речення.

Учитель повідомляє, що відокремленими можуть бути означення (також прикладки), обставини й додатки. Головні члени речення не відокремлюються, бо вони є носіями основного повідомлення [5, с. 191]. Він подає відомості, що **означення** відокремлюють, якщо вони:

1) стосуються члена речення, вираженого особовим займенником: *Як вона там, бідолашина?*
2) стоять після означуваного слова-іменника, особливо якщо перед ним уже є означення: *В небі, чистім і прозорім, сонце сяє;*

3) виражені дієприкметниковим зворотом, що стоїть після означуваного слова: *Ще спить земля, укутана снігами;*

4) виражені дієприкметниковим зворотом або одиничним дієприкметником, що стоїть перед означуваним словом, але має обставинно-причинне значення: *Скуті кригою страшиною, сплять озера і гаї*. Поширені означення, виражені дієприкметниковими зворотами, що стоять перед означуваним іменником і не мають додаткових обставинних відтінків значення, не відокремлюють: *Стоять наліті сонцем дні*. Якщо поширене чи непоширене означення відірване від означуваного слова іншими членами речення, його відокремлюємо, незалежно від місця розташування в реченні: *І ми пішли, палкі, веселозорі* [1, с. 206].

Школярі ознайомлюються з тим, що потрібно відокремлювати **додатки**, виражені іменниками із прийменниками *крім, окрім, oprіч, замість, за винятком, зокрема, особливо, на відміну від* тощо. Такі конструкції мають значення виключення, включення або заміщення одного предмета іншим. Наприклад: *Нікого тут нема, крім мене й господині* [3, с. 156].

Учитель повинен пояснити восьмикласникам, що завжди відокремлюються **обставини**, виражені: 1) дієприслівниковими зворотами, завжди відокремлюються, незалежно від місця в реченні: *Вклонившись гречно, повів промову польський посланець*; 2) одиничним дієприслівником, що відноситься до дієслова-присудка: *І я, заплакавши, назад поїхав знову на чужину*. Обставини, що приєднуються до основного речення сполучниками *незважаючи на, наперекір, починаючи з*, також завжди відокремлюються: *Аліна, незважаючи на свій жвавий, веселий характер, читала серйозні книжки*.

Не відокремлюються дієприслівникові звороти фразеологічного типу: *сидіти склавши руки, працювати не покладаючи рук, говорити не переводячи подиху* тощо.

Моделювання уроків із теми «Речення з відокремленими членами» передбачає комбінування різних методів і прийомів навчання української мови, серед яких різні види наочності, електронні презентації, яскраво оформлений ілюстративний матеріал тощо. Школярам потрібно наголосити на важливості розставлення розділових знаків у реченнях з відокремленими членами, адже розуміння комунікативної ролі розділових знаків пробуджує зацікавленість у вивченні пунктуаційних правил [6, с. 141].

Теоретичний матеріал для учнів учитель може запропонувати у вигляді таблиць, які забезпечать доступне та якісне пояснення теми «Відокремлені члени речення». Як показує досвід, такий вид наочності змушує працювати не тільки механічну пам'ять, але й зорову, слухову, словесно-логічну та інші її види, які допомагають розвивати логічне мислення, мову, закріплювати в пам'яті вивчене.

Вважаємо за потрібне запропонувати різні види вправ із завданнями: виявити засоби ускладнення простого речення, дослідити правила їх виділення, скласти речення із власними прикладами відокремлених членів, перебудувати подані речення у відокремлені конструкції тощо, а також вправи на виразне читання та інтонування речень з *відокремленням*, яке тлумачиться як інтонаційне та смислове виділення членів речення для надання їм більшого значення. Щоб розвивати у восьмикласників пунктуаційні навички, можна практикувати різні види вправ, зокрема: пунктуаційний розбір, списування, диктанти, самостійне складання речень, відшукування речень у текстах, складання речень за опорними словами чи словосполученнями, стилістичні вправи на зміну одних синтаксичних конструкцій іншими тощо. Для формування пунктуаційних умінь восьмикласників у процесі вивчення речення з відокремленими членами можна використати нижче подані вправи.

1. Переставляючи місцями слова, переробіть речення так, щоб виділені невідокремлені означення стали відокремленими. Запишіть їх. Поясніть розділові знаки.

1. Самі на себе дивляться *розгублені од власної краси ліси*. 2. І блукають *людьми забуті звечора в лісах луни*. 3. Усі *удень такі привітні* мої ліси схрестились вночі із небом на шаблях. 4. *Омиті музикою згадок* сади ковтають пил міжселищних доріг. 5. Настане *обтяжений плодами* день (З тв. Л. Костенко).

2. Спишіть, поставте пропущені розділові знаки. Знайдіть відокремлені додатки. Визначте, на які питання вони відповідають, чим виражені, що означають.

1. У хліві крім ластів'ячого гнізда під кроквою нічого не було (*Г. Тютюнник*). 2. І замість свічки палахкотіло сонце (*І. Драч*). 3. Чи знав же він куди летить той поїзд голий і холодний? (*М. Рильський*). 4. Опріч усього Сократ не вельми шанує самого себе (*Ю. Мушкетик*). 5. Там замість житечка в теплеє літечко терен зацвів (*І. Чупринка*).

3. Перепишіть, відокремлюючи комами обставини, виражені дісприслівниками й дісприслівниковими зворотами.

1. Під вітром вгинаючи лінії прості повис нерухомий за вікнами дощ... (*Є. Плужник*). 2. Вони стояли мовчазні вдивляючись в далеке минуле своє і своїх батьків і линучи думкою в майбутнє (*О. Довженко*). 3. З людьми буває часто так, що добре знаючи колишнього події вона сучасності ні в зуб не розуміє (*М. Рильський*). 4. Лиш хто народу рідного не любить, піде по світу тихим жебраком і просячи до щастя шлях загубить (*Д. Павличко*). 5. Троянці в човни посідавши і швидко їх поодпихавши по вітру гарно поплили (*І. Котляревський*).

Висновки. Отже, запропонована методика опрацювання пунктуаційних умінь під час вивчення речень з відокремленими членами полягає у використанні теоретичних, теоретично-практичних і практичних методів навчання, що сприятиме формуванню правописної грамотності восьмикласників.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у виробленні методики розставлення розділових знаків у реченнях з іншими видільними конструкціями, зокрема: вставними словами і словосполученнями, порівняльними зворотами, однорідними членами речення, звертаннями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова О. П. Рідна мова: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. П. Глазова, Ю. Б. Кузнецов; наук. ред. І. Вихованець. – К. : Зодіак-ЕКО, 2008. – 240 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/content/post-derzh-stan-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/post-derzh-stan-(1).pdf)
3. Заболотний О. В. Рідна мова: підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К. : Генеза, 2008. – 240 с.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Українська мова; Українська література. 5-9 класи. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 160 с.
5. Олійник О. Українська мова: Підручн. для 8 кл. серед. шк. – К. : Вікторія, 2004. – 288 с.
6. Пентилюк М. І. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах / За редакцією М. І. Пентилюк: Підручник для студентів-філологів. – К. : Ленвіт, 2000. – 264 с.

Гавришок О.

Науковий керівник – доц. Бачинська Г.В.

ПОХОДЖЕННЯ ТА МОТИВИ ВИБОРУ ЖІНОЧИХ ОСОБОВИХ ІМЕН СЕЛА КУПЧИНЦІ КОЗІВСЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Власні особові імена займають особливе місце у словниковому складі сучасної української мови. Їх дослідження має прикладне значення для ряду гуманітарних наук. Саме тому предметом сучасних досліджень стають такі питання, як походження, склад, динаміка іменника, екстралінгвальні чинники, що впливають на оновлення репертуару імен, ступінь популярності тих чи інших найменувань.

Посідаючи важливе місце у лексичній системі мови, власні особові імена здавна привертати увагу ономастів.

Питання динаміки іменника, зміни імен в асортименті порушувалися у статтях Чучки П. П. (Закарпаття), Кравченко Т. В. (Донецьк), Касім О. Ю. (Одещини), Свистун Н. О. (Тернопільщина), Скорук І. Д. (Волині). Вони зазначають, що склад особових імен змінюється, збагачується, а тому вивчення динаміки особових імен у різних регіонах залишається актуальним.

Метою статті є характеристика складу, динаміки та походження жіночого іменника села Купчинці Козівського району Тернопільської області.

Особове ім'я – вид антропоніма, що надається людині при народженні, або в рідкісних випадках його обирає для себе доросла особа, коли змінює своє ім'я. Це юридично зафіксоване слово, за допомогою якого здійснюється індивідуалізація особи. [2, с.21]. Воно є різноаспектним мовним знаком, а також має складну семантичну структуру, містить інформацію різного типу та глибини. Ця інформація дифузно взаємодіє в середині антропоніма, утворюючи національний код даного народу і мови. В основі